

ДЕЛАТНОСТИ ВЕРСКЕ СЛУЖБЕ У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

Стевица С. Карапанџин
Генералштаб Војске Србије, Управа за људске ресурсе (Ј-1)

У чланку разматрана питања значајна за обављање делатности верске службе у Војсци Србије која су дефинисана Уредбом о вршењу верске службе у Војсци Србије. Једна од обавеза која проистиче из Уредбе јесте и ближе уређење услова за њихово вршење, што ће у скоријој будућности бити и учињено и то након пријема прве групе кандидата за војне свештенике, односно верске службенике у професионалну војну службу и њиховог укључивања у рад. Аутор нуди један од могућих начина уређења тог питања у оквирима модела разрађеног Уредбом. Имајући у виду да се делатности верске службе деле на *богослужбене (богослужења и верски обреди)* и *остале верске делатности* и да је богослужења и верске обреде у Војсци Србије могуће вршити искључиво по аутономним прописима традиционалних цркава и верских заједница, у чланку су, у најкраћем, описани само могући начини њихове класификације и услови под којима би се они обављали. Комплекснији проблем је ближе уређење *осталих верских делатности*, јер их је креативним приступом потребно осмислити и прописати у потпуно новој функцији система одбране, коју је недавно прописао министар одбране (верска). Због тога се аутор детаљније осврће на један од могућих начина уређења *осталих верских делатности*, као новине у систему одбране Републике Србије, а које ће војни свештеници, односно верски службеници обављати у функцији штабних официра. Уређење тих делатности биће посебан изазов и представљаће развојни процес у будућности.

Кључне речи: *верска служба, богослужења, верски обреди, војни свештеници, верски службеници, команданти*

Увод

Према Уредби о вршењу верске службе у Војсци Србије (у даљем тексту: Уредба) делатности верске службе обављаће свештеници, односно верски службеници традиционалних цркава и верских заједница у складу са њиховим аутономним прописима и планским документима команди јединица, односно установа Војске Србије. Обављаће их, начелно, у војним комплексима, кроз све три мисије Војске Србије, на територији Републике Србије и у мултинационалним

операцијама. У зависности од тога којој традиционалној цркви, односно верској заједници припадају војни свештеници, односно верски службеници: војни свештеник, војни капелан, војни имам и војни рабин.¹ Под појмом војног свештеника подразумева се свештеник Српске православне цркве, а под појмом војног капелана свештеник Римокатоличке цркве, Словачке евангеличке цркве а. в., Реформатске хришћанске цркве и Евангеличке хришћанске цркве а. в. Појам војног имама подразумева имама Исламске заједнице Србије, а појам војног рабина – рабина Јеврејске заједнице у Србији. На основу броја припадника Војске Србије који су се изјаснили као верници неке од традиционалних цркава и верских заједница, право на најмање једно формацијско место у Војсци Србије у овом тренутку имају Српска православна црква, Римокатоличка црква и Исламска заједница Србије. Војним свештеницима, односно верским службеницима у вршењу делатности верске службе помагаће њихови помоћници. Без обзира на прокламовану и заступљену родну равноправност у Војсци Србије, ангажовање њених припадника на дужностима војних свештеника, односно верских службеника и њихових помоћника зависиће искључиво од аутономних прописа традиционалних цркава и верских заједница. Сврха организације верске службе јесте остваривање позитивног утицаја на развој, изградњу, одржавање и повећање оперативних способности Војске Србије. Међутим, овде се уочавају две могуће крајности, али и потенцијални проблеми. Прво је да се учешћем припадника Војске Србије у делатностима верске службе не може нарушавати реализација послова из домена функционалне надлежности, а друго да се не може ни спречавати слобода вероисповести, тј. онемогућавати припадницима Војске Србије учешће у тим делатностима. То питање је, дакле, потребно уредити успостављањем својеврсне равнотеже или баланса између поменутих крајности. Као добри примери могу послужити искуства српске и југословенске војске из 19. и прве половине 20. века, са свим позитивним карактеристикама и слабостима, али и искуства савремених армија са својим широким спектром различитих нијанси уређења.

Команданти, односно командири (начелници, директори) јединица, односно установа Министарства одбране и Војске Србије (у даљем тексту: команданти) биће најодговорнији за омогућавање права на остваривање слободе вероисповести потчињених, као и за логистичку подршку ради обављања делатности верске службе.² Они ће бити дужни да врше процену испуњености услова за вршење тих делатности и уз обавезну консултацију са војним свештеницима, односно верским службеницима и поштовање утврђеног минималног периода у оквиру којег се припаднику Војске Србије мора омогућити учешће у богослужењима и верским обредима, одлучиваће о њиховој организацији и реализацији. Када је у питању сагласност из домена канонског права и аутономног права традиционалне цркве, односно верске заједнице у погледу вршења богослужења и верских обреда, великодостојници традиционалних цркава, односно верских заједница, канонски надлежни за војне свештенике, односно верске службенике (у даљем тексту: овлашћени великодостојници) даваће ту сагласност, што ће се у Војсци Србије морати уважавати.

¹ Члан 8. став 3. „Уредбе о вршењу верске службе у Војсци Србије“ (*Службени гласник РС*, број 22/11).

² Члан 3. став 4. „Уредбе о вршењу верске службе у Војсци Србије“ (*Службени гласник РС*, број 22/11).

Богослужбене делатности (богослужења и верски обреди)

Богослужења и верски обреди у Војсци Србије обављаће се, начелно, у посебним просторијама уређеним за ту намену (богослужбени простори), с могућношћу да се у одређеним ситуацијама и по посебном одобрењу врше изван богослужбених простора, али и изван војних комплекса. То ће подразумевати сагласност овлашћеног великодостојника, али и великодостојника традиционалне цркве, односно верске заједнице под чијом канонском влашћу се налази територија на којој ће се богослужење и верски обред обављати, као и одобрење команданта. При уређењу услова за вршење богослужења и верских обреда у Војсци Србије важно је не дозволити да се њиховим обављањем нарушавају устројство и унутрашња организација традиционалних цркава и верских заједница и да се угрожавају права и ограничавају надлежности локалних свештеника, односно верских службеника (парохијских). Проблеми уочени приликом проучавања искустава из Краљевине Југославије, чији је узрок био неадекватно решено питање статуса војних свештеника, могу послужити као негативни примери. Приликом креирања модела по којем ће се остваривати слобода вероисповести у Војсци Србије наведена искуства детаљно су анализирана, при чему су резултати истраживачког рада мајора мр Милџана Милкића били од посебног значаја.³

Класификација богослужења и верских обреда у Војсци Србије био би први корак при дефинисању услова за њихово вршење. Они се, аналогно Закону о црквама и верским заједницама могу поделити на *стална, повремена и пригодна*.⁴

Стална богослужења и верски обреди вршили би се свакодневно и могли би се класификовати на следећи начин: *јутрење и вечерње* (служе их војни свештеници), *молитве часослова* (служе их војни капелани), *намази* (предводе их војни имами) и *молитве* (служе их војни рабини).

Повремена богослужења и верски обреди у Војсци Србије могли би бити: *свете литургије* (служе их војни свештеници), *свете мисе* (служе их војни капелани), *намази* (предводе их војни имами) и *молитве* (служе их војни рабини). Најцелисходније би било да се повремена богослужења и верски обреди врше недељом, као и у дане који су аутономним прописима традиционалних цркава и верских заједница или њиховим календарима већ означени као празнични, али и на дан празника коме је посвећен богослужбени простор. Такође, ова богослужења могла би се обављати и у дане државних и војних празника, као и приликом полагања заклетве. Важно је истаћи да би, за сада, оптимално решење било да се обележавање државних и војних празника и полагање заклетве, са једне стране, и богослужења и верски обреди, са друге стране, врше одвојено. Учешће у повременим богослужењима и верским обредима у радно време морало би се, по угледу на Краљевину

³ М. Милкић, „Правно регулисање положаја војносвештеничке струке у Војсци Краљевине СХС/Југославије“, *Војноисторијски гласник*, 1–2/2005., стр. 136–146; М. Милкић, „Униформа војних свештеника у српској и југословенској војсци 1839–1941“, *Војноисторијски гласник* 2/2009., стр. 9–29.

⁴ Члан 31. став 6. „Закона о црквама и верским заједницама“ (*Службени гласник РС*, број 36/06).

Србију, односно Југославију, омогућити припаднику Војске Србије најмање једном у три седмице, што поред осталог има и канонско утемељење.⁵

Пригодна богослужења и верски обреди обављаће се на захтев припадника Војске Србије или на предлог војних свештеника, односно верских службеника по основу конкретних потреба.

Пригодна богослужења и верски обреди војних свештеника обухватају вршење *светих тајни* и *служење молитви, молелствија, молебана, благосиљања, благодарјења, освеђења, опела, парастоса, помена и литија*.⁶ Када су у питању свете тајне, војни свештеници ће у Војсци Србије вршити *крштење, миропомазање, исповест, причешће, венчање и јелеосвећење*. Поред тога, овлашћени великодостојник Српске православне цркве вршиће и свету тајну *свештенства*. Свету тајну *јелеосвећења* војни свештеници ће, уз саслуживање потребног броја православних свештеника, вршити над оболелим припадницима Војске Србије – верницима православне вероисповести који су на лечењу у војноздравственим установама или другим војним комплексима и то одмах по њиховом захтеву. Свету тајну *исповести* војни свештеници ће вршити над припадницима Војске Србије – верницима православне вероисповести који имају потребу за исповешћу, такође одмах по њиховом захтеву. Међутим, вршење свете тајне исповести могло би се, по процени претпостављеног старешине, привремено одложити у ситуацији када припадник Војске Србије – верник православне вероисповести обавља послове чијим би прекидањем била угрожена оперативна, односно функционална способност јединице, односно установе или би наступиле штетне последице по безбедност људи, покретних ствари и објеката инфраструктуре. Свету тајну *причешћа* војни свештеници ће у Војсци Србије вршити увек током служења свете литургије, али и у условима када је верник православне вероисповести који жели да се причести на лечењу или је на самрти, одмах по његовом захтеву. Свету тајну *брака* војни свештеници би начелно вршили када не постоје услови да је врше локални (парохијски) свештеници Српске православне цркве или, евентуално, по изричитој жељи припадника Војске Србије, што би подразумевало и сагласност локалног (парохијског) свештеника. Уопште гледано, по питању свих шест светих тајни за које православни свештеници имају духовну власт да их врше, а по захтеву припадника Војске Србије који је на самрти, војном свештенику би се у свакој прилици морало одмах и безусловно омогућити њихово вршење над тим припадником. То се односи и на ситуације када верник православне вероисповести који због болести или зато што је на самрти није у стању да захтева вршење светих тајни. Тада би се на захтев његове породице морало омогућити вршење светих тајни над самртником, односно болесником.

У условима различитих потреба и захтева припадника Војске Србије – верника православне вероисповести војни свештеници ће служити *молитве, молелствија,*

⁵ 80. канон Пето-шестог Васељенског сабора познатији као Трулски: „Епископ, или презвитер, или ђакон, или други који припада клиру, а исто тако и световњак, који нема никаквог неодложног посла или нужде да за дуже времена мора остати удаљен од цркве, него борави у граду, а неће да дође у три недељна дана кроз три седмице у цркву – ако је клирик нека се свргне, а ако је световњак, нека буде уклоњен од општења (* од заједнице, цркве – анатемисан)“.

⁶ *Велики требник* (превод архимандрита Јустина Поповића), Епархија рашко-призренска, Призрен, 1993. и *Мали требник* (превод архимандрита Јустина Поповића), Епархија рашко-призренска, Призрен, 1994.

благосиљања и благодарења. Такође, у условима припрема за извршење сложених задатака, а по захтеву групе припадника Војске Србије – верника православне вероисповести, војни свештеници ће служити *молебана и благосиљања*, а по завршетку активности *благодарења*. Треба нагласити да би војним свештеницима у посебним ситуацијама и за потребе групе припадника Војске Србије – верника православне вероисповести требало омогућити и служење *литуја*.⁷ О потреби поштовања права и надлежности локалних (парохијских) свештеника и њиховог ангажовања посебно се мора водити рачуна при сахранама преминулих припадника Војске Србије. Војни свештеник би се у тој ситуацији могао ангажовати само по службеној дужности или на основу жеље породице преминулог, при чему би саслуживао *опело* локалном (парохијском) свештенику, без права на накнаду од стране породице преминулог. Посебно је важно нагласити да чинодејствовање по домовима припадника Војске Србије може бити искључиво у надлежности локалних (парохијских) свештеника.

Парастосе преминулим припадницима Војске Србије православне вероисповести војни свештеници ће служити у војним комплексима у дане који су у ту сврху одређени календаром Српске православне цркве (*задушнице*). Када је у питању служење парастоса, једна од обавеза војних свештеника морала би да буде и њихово служење на Дан сећања и то свим припадницима наше војске православне вероисповести погинулим у одбрани Савезне Републике Југославије током НАТО бомбардовања 1999. године. Такође, војни свештеници требало би да на Видовдан служе парастос свим војсковођама и војницима наше војске православне вероисповести погинулим током целокупне српске историје. *Помен* умрлим или погинулим припадницима Војске Србије војни свештеници би служили свакодневно у првих 40 дана од смрти. Било би од користи да они, у складу са могућностима, наведене помене служе и након истека 40 дана, при чему им претпостављени у том случају морају омогућавати потребно време и услове. Архивски спискови војсковођа и војника из српске војне историје нашли би своје место у богослужењима и верским обредима у Војсци Србије што би било од изузетног значаја. У дане у којима би војни свештеници имали обавезу да врше помене могу се убројати и 11. новембар (Дан примирја) и 9. мај (Дан победе), али искључиво за ратнике православне вероисповести погинулим на страни сила Антанте, односно у борби против фашизма. Војни свештеници служили би помене и током поклоничких путовања. Поред бриге за живе, не смеју се заборављати ни они који су своје животе положили за будуће генерације. Служењем помена погинулим припадницима наше војске на местима њених великих страдања, као што је на пример острво Видо, које представља један од најупечатљивијих симбола страдања и етичности српског војника, оствариле би се пророчке речи митрополита Србије Димитрија, изговорене 1918. године: „Острво Видо постаће за будуће наше срећније нараштаје српски Јерусалим, збориште захвалних потомака“.⁸

Пригодна богослужења и верски обреди које ће вршити војни капелани Римокатоличке цркве обухватају служење/дељење *сакрамената, вршење обреда благослова и благословина и црквене спроводе*. Војни капелани у Војсци Србије служиће/делиће следећа сакрамената: *крштење, потврду, пресвету еухаристију, покору, женидбу и*

⁷ <http://pravoslavlje.spc.rs/broj/1024/tekst/zastitnica-rusije/>, приредио пуковник Стевица С. Карапанџин (19. септембар 2012).

⁸ Љубомир Сарамандић, *Ходочашће на Крф*, Тетратон, Београд, 2004.

болесничко помазање.⁹ Поред тога, овлашћени великодостојник Римокатоличке цркве имао би право да у Војсци Србије служи и сакрамент *ређења*. Служење/дељење сакрамената од стране војних капелана Римокатоличке цркве вршило би се под истим, претходно описаним условима за вршење светих тајни од стране војних свештеника. То значи да би војни капелани у условима различитих потреба и захтева припадника Војске Србије – верника римокатоличке и гркокатоличке вероисповести служили обреде *благослова* и *благословина*. Богослужења приликом погреб припадника Војске Србије – верника римокатоличке и гркокатоличке вероисповести и *миса задушнице* које се намењују у дане који су у ту сврху одређени календаром Римокатоличке цркве (*душни дан*), вршила би се под истим условима као и услови за сахране и опела описани у делатностима војних свештеника. Војни капелани би на Дан сећања, такође, имали обавезу служења миса задушница припадницима наше војске – римокатоличке и гркокатоличке вероисповести погинулим у одбрани Савезне Републике Југославије током НАТО бомбардовања 1999. године, као и на Дан примирја и на Дан победе погинулим на страни сила Антанте, односно у борби против фашизма. Пригодна богослужења и верски обреди које ће служити војни капелани Словачке евангеличке цркве а. в., Реформатске хришћанске цркве и Евангеличке хришћанске цркве а. в. јесу дељење сакрамената (*крштење* и *причест*) и сахране и то под истим, већ претходно поменутих условима. Наведено се односи и на служење приликом погреб, као и обавезе вршења богослужења и верских обреда као почаст погинулим припадницима наше војске – евангеличке, односно реформатске протестантске вероисповести погинулим у одбрани Савезне Републике Југославије током НАТО бомбардовања 1999. године, као и на Дан примирја и на Дан победе за погинуле на страни сила Антанте, односно у борби против фашизма.

Стална богослужења и верски обреди војних имама у Војсци Србије биће предвођење молитви (*намаза*). Као посебно осетљиво питање намеће се и потреба регулисања броја намаза који ће се у Војсци Србије вршити у току једног дана, имајући у виду да их је по аутономним прописима Исламске заједнице Србије укупно пет.¹⁰ Начелно, њихов најоптималнији број у Војсци Србије био би два (ујутро и увече), а за остале намазе могла би се предвидети могућност вршења изузетно, само онда када су у питању саборне молитве и када за то постоје услови (нерадни дан и сл.). Повремена богослужења и верски обреди војних имама планирали би се и вршили на празнике одређене календаром Исламске заједнице Србије.¹¹ То би, начелно, могли бити: обележавање рођења пророка Мухамеда (*12.-ти ребиу-Л-евел*), ноћи жеља (*Лејлету-р-Регаиб*), ноћи уздигнућа пророка Мухамеда (*Лејлету-Л-Ми'раи*), ноћи одредбе (*Лејлету-Л-Берат*), ноћи почетка објаве Кур'ана (*Лејлету-Л-Кадр*), *Нове хиџретске године*, *Рамазанског бајрама (теравије)* и *Курбан бајрама (хаџјског)*. Међу повременим богослужењима биће и седмична молитва (*иума*) и она ће се у Војсци Србије обављати петком. У условима различитих потреба и захтева припадника Војске Србије – верника исламске вероисповести војни имамаи ће за њихове потребе моћи читати текстове (*мевлуде* и *илахије*).

⁹ *Zakonik kanonskog prava (Codex iuris canonici)* proglašen влашћу Pape Ivana Pavla II. 23. сiječnja 1983., Glas Koncila, Zagreb, 1996.

¹⁰ Ујутро (*сабах*), у подне (*подне*), по подне (*икиндија*), увече (*акшам*) и ноћу (*јаџија*).

¹¹ *Kalendar Islamske zajednice Srbije za hidžretsku 1433. godinu*, Mešihat Islamske zajednice Sandžaka, Novi Pazar, 2011.

Војни имами би се у вршењу *шеријатског венчања* припадника Војске Србије – верника исламске вероисповести, као и давању имена њиховој деци (*акика*), обрезивању (*сунећењу*) и сахранама (*џеназама*) могли ангажовати под истим условима као за и претходно поменуте богослужбене делатности војних свештеника, односно војних капелана, а које подразумевају сагласност локалног свештеника (у овом случају локалног имама). Војни имами би, такође, на Дан сећања вршили помене (*рахмет душама*) припадницима наше војске исламске вероисповести погинулим у одбрани Савезне Републике Југославије током НАТО бомбардовања 1999. године, као и на Дан примирја и на Дан победе погинулим на страни сила Антанте, односно у борби против фашизма. Стална богослужења и верски обреди које ће вршити војни рабини су *молитве*, а повремена Нова година (*Рош Хашана*), Дан помирења (*Јом Кипур*), Празник сеница (*Суко*т), Посвећење (*Ханука*), *Пурим*, *Пасха* и Педесетница (*Пентекост*, *Шевуот*). Богослужења и верски обреди у сврху сећања на припаднике наше војске – јеврејске вероисповести погинулим у одбрани Савезне Републике Југославије током НАТО бомбардовања 1999. године, као и на Дан примирја и на Дан победе, погинулим на страни сила Антанте, односно у борби против фашизма, биће такође обавеза војних рабина.

Помоћници војних свештеника, односно верских службеника ће током богослужења и верских обреда у Војсци Србије обављати послове који сами по себи не представљају богослужења и верске обреде, али су услов да би се они вршили у складу са аутономним прописима традиционалних цркава и верских заједница. Дакле, они неће богослужити већ само помагати војним свештеницима, односно верским службеницима. Водиће рачуна о опремљености, чистоћи и уредности богослужбених простора, а током богослужења и верских обреда, на основу упутстава војних свештеника, односно верских службеника, поучаваће друге припаднике Војске Србије који током учешћа у њима на било који начин помажу војним свештеницима, односно верским службеницима. Такође, они ће бити надлежни и за регулисање протоколарних питања и правила понашања у богослужбеном простору.

Помоћници војних свештеника током богослужења и верских обреда, на основу упутстава војних свештеника, обављаће послове *типикара*, *протопсалата*, *појаца*, *четеца* и *црквењака*. Наведено обухвата одређивање поретка службе и старање о правилности њеног вршења, читање делова из богослужбених књига и црквених посланица, руковођење певницом и певање песама дефинисаних поретком богослужења и верског обреда, уређивање и усклађивање антифонског појања у условима коришћења две певнице, послуживање војном свештенику у олтару, звоњење, припрему и приношење кадионице, паљење и гашење свећа, ношење чирака и свећа током малог и великог входа, као и крстова, икона, барјака и рипида током литија.

Помоћници војних капелана током богослужења и верских обреда, на основу упутстава војних капелана, обављаће послове *аколита*, *министраната*, *читача*, *тумача* и *певача*. Наведено обухвата припрему олтара и литургијских предмета, послуживање војним капеланима у литургијском слављу у функцији литургијског пратитеља, приношење хостију и вина, доношење ампулица и мисала, звоњење звонцем када верници клекну на најважнији део мисе, ношење крстова, еванђелистара, свећа и кадионица, читање делова из богослужбених књига, певање одређених мелодија између читања, подела причести по налогу војних капелана и давање потребних разјашњења и упутстава верницима у вези с еухаристијским слављем.

Помоћници војних имама током богослужења и верских обреда, на основу упутстава војних имама, обављаће послове *муезина*. Наведено обухвата учење молитви (намаза) у деловима богослужења и верског обреда у којима је аутономним прописима Исламске заједнице Србије дефинисано да их врше *муезини*.

Помоћници војних рабина током богослужења и верских обреда, а на основу упутстава војних рабина, читаће делове из богослужбених књига, певаће одређене мелодије између читања и помагаће војним рабинима током вршења богослужења и верских обреда.

Остале верске делатности

1) *Учешће у планирању богослужбених и осталих верских делатности, анализи и извештавању*

Војна организација и систем командовања и руковођења карактеристичну су, поред осталог, и по високом нивоу заступљености планирања као процесне функције. Војни свештеници, односно верски службеници, по питањима из домена функционалне надлежности, учествовали би у свим облицима планирања у Војсци Србије. То се односи на дефинисање задатака и активности чијом реализацијом се остварује слобода вероисповести током *операција*, али и *планирања*, *програмирања*, *буџетирања* и *извршења*, као и свакодневног и редовног *планирања рада у Војсци Србије*.

Ради доприноса оптимизацији способности планирања, извођења и подршке операција и остваривања слободе вероисповести током њиховог извођења, војни свештеници, односно верски службеници, као лични официри команданата, а у складу са подзаконским актом којим је уређено оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије, учествовали би у *планирању операција* интегрисањем делатности верске службе у заједничке напоре различитих снага у свим додељеним мисијама и задацима ради доприноса њиховом успешном извршавању. У оквиру система *планирања*, *програмирања*, *буџетирања* и *извршења*, а у вези са вршењем делатности верске службе, војни свештеници, односно верски службеници, узимали би учешће у одређивању циљева система одбране, као и у изради планова и програма за њихово достизање. То би обухватало ангажовање у изради финансијских планова ради исказивања и обезбеђивања новчаних средстава, реализацији планова и програма, предузимању корективних мера и трошењу јавних средстава, а ради одржавања и изградње потребних способности система одбране.¹² Они би, такође, као и остали штабни официри, узимали учешће у процесу *планирања рада у Војсци Србије* кроз дефинисање задатака и активности из домена функционалне надлежности у средњорочним, годишњим и месечним плановима рада команди јединици и установа, а у складу са подзаконским актом којим је уређено планирање рада у Војсци Србије. То би обухватало планирање делатности верске службе у функцији религијске подршке реализацији задатака којима се извршавају обавезе које проистичу из доктринарних докумената, стратегијског прегледа одбране, министарског упутства, програма развоја и опремања Војске Србије, планова опремања, планова школовања, планова контрола и оцењивања команди, јединица и установа

¹² „Правилник о планирању, програмирању, буџетирању и извршењу у Министарству одбране и Војсци Србије“ (Службени војни лист, број 09/11).

Војске Србије, планова међународне војне сарадње и других планова. Војни свештеници, односно верски службеници, као и остали штабни официри, израђивали би планове личног ангажовања. Такође, учествовали би и у праћењу, евиденцији, анализи и извештавању о реализацији планова при чему би носиоцу планирања правовремено достављали потребне податке. Поједина документа из претходно описане области специфична су само за ову категорију официра, а то су *годишњи извештај о пастирском раду*, као и *извештај о сопственом раду* које би војни свештеници, односно верски службеници подносили овлашћеном великодостојнику.

Помоћници војних свештеника, односно верских службеника, у процесу планирања, анализа и извештавања, са аспекта административне, информатичке и техничке подршке, помагали би војним свештеницима, односно верским службеницима. На основу добијених упутстава они би прикупљали податке, уносили задатке и активности у одговарајуће програмске пакете и, на основу извршених анализа, израђивали и достављали извештаје и прегледе, као и потребне захтеве. Један документ из домена претходно изнетог, за који би помоћници војних свештеника били одговорни, јесте и *вођење летописа*.

2) Саветовање команданта (начелника или директора) јединице или установе о верским питањима

Приликом уређења ове делатности морале би се, пре свега, поштовати специфичности статуса војних свештеника, односно верских службеника који су дефинисани Уредбом.¹³ Они ће, у условима формирања личних штабних група (сталних или привремених) или без њих, саветовати команданте по верским питањима и питањима морала и мотивације припадника јединице која су од утицаја на оперативну, односно функционалну способност. Поред тога, на свим нивоима командовања вршиће функцију личног официра уз могућност непосредног приступа команданту. Биће под његовом непосредном контролом и без могућности претпотчињавања другом штабном официру и без могућности вршења функција специјалистичког и координирајућег официра. Војни свештеници, односно верски службеници, организоваће делатности верске службе у Војсци Србије у оквирима замисли команданата, али и уз испољавање повратног утицаја на етичност одлука и очување хуманитарних аспеката командовања и руковођења. На основу смерница команданата војни свештеници, односно верски службеници, имаће обавезу информисања осталих штабних официра и старешина потчињених јединица, односно установа, као и координације и надгледања припрема и извршења планских процеса унутар своје функционалне надлежности. Функцију командовања моћи ће обављати једино над својим помоћницима. Важно је нагласити да кроз функцију саветника команданта они неће моћи испољавати утицај на изрицање дисциплинских мера, осим по питањима са канонског основа и из домена надзирања и контроле спровођења тих питања у потчињеним командама, односно установама. Такође, неће моћи бити ангажовани у спровођењу извиђајног или истражног поступка, изузев у области канонског права и аутономног права традиционалне цркве, односно верске заједнице у погледу вршења богослужења и верских обреда у потчињеним командама, односно установама. Такође, неће моћи бити ангажовани ни у планирању и

¹³ Члан 14., став 1. „Уредбе о вршењу верске службе у Војсци Србије“ (*Службени гласник РС*, број 22/11).

извођењу психолошких операција, пословима судије поротника и саветника из области одбране. Војни свештеници, односно верски службеници, достављаће командантима информације, запажања и савете по питањима остваривања слободе вероисповести, као и о евентуалним појавама кршења одредби Кодекса части припадника Војске Србије. При томе, они ће предлагати одговарајуће мере, али без саопштавања података, чињеница и околности до којих ће долазити приликом вршења свете тајне исповести, односно служења сакраманта покорѣ, а који би могли открити идентитет лица над којим је вршена света тајна исповести, односно служен сакрамент покорѣ.

Кроз функцију саветника команданата војни свештеници, односно верски службеници, водиће бригу да се свим припадницима Војске Србије који то желе омогући право на остваривање слободе вероисповести. У условима када у команди јединице, односно установе нема војног свештеника, односно верског службеника за одређену вероисповест они ће припаднику Војске Србије те вероисповести линијом командовања омогућавати остваривање слободе вероисповести. То обухвата остваривање права на специфичну исхрану, као и права на изласке и одсуства у време верских празника. Војни свештеници, односно верски службеници, биће у обавези да испољавају утицај на командовање ради спречавања, откривања и елиминисања евентуалних појава узнемиравања, дискриминације или привилегија припадника Војске Србије због њихових верских уверења, припадања или неприпадања цркви, односно верској заједници, учествовања или неучествовања у богослужењу и верским обредима и коришћења или некоришћења зајемчених верских слобода и права. Такође, то ће обухватати и откривање и спречавање евентуалних покушаја принуде у Војсци Србије којима би се њени припадници присиљавали да се изјасне о својој вероисповести и верским уверењима или њиховом непостојању. Предузимање мера на елиминисању поступака и изјава припадника Војске Србије, увредљивих по верска осећања других, а који би обухватили псовање и погрдно изражавање о верским вредностима које верујућим људима представљају светињу, као и покушаје реализације активности које би имале за циљ утицај на друге припаднике Војске Србије да промене веру, биће такође једна од делатности коју ће војни свештеници, односно верски службеници, вршити у функцији саветника команданата.

Помоћници војних свештеника, односно верских службеника, кроз подофицирски кор и подршку линији командовања, надгледањем степена остваривања слободе вероисповести и кроз предлоге војним свештеницима, односно верским службеницима, као и инструкцијама и усмерењима припадницима подофицирског кора и војницима, доприносиће квалитетнијем начину остваривања слободе вероисповести и организације делатности верске службе.

3) *Организација предавања и беседа о духовно-моралним темама*

Ради јачања кохезивности војних колектива и духовних и моралних вредности и мотивације припадника Војске Србије, неговања њихових војничких врлина и патриотизма, као и обликовања грађанске одговорности, војни свештеници, односно верски службеници у Војсци Србије биће носиоци организације предавања и беседе о духовно-моралним темама.¹⁴

¹⁴ Члан 3. став 1. „Уредбе о вршењу верске службе у Војсци Србије“ (Службени гласник РС, број 22/11).

Тежиште рада војних свештеника и војних капелана при организацији ове делатности требало би да буде на тумачењу *Новог завета, Дела апостолских, Апостолских посланица и Псалтира*, као и у проучавању и тумачењу списа светих отаца, а све ради остваривања позитивног утицаја хришћанског морала на унапређење моралног профила припадника Војске Србије – хришћана. Посебно треба нагласити потребу изучавања и тумачења Христове беседа на гори или Заповести блаженстава, што представља основ хришћанске етике.¹⁵ Тежиште рада војних имама требало би да буде на учењу Курана (*кирает*), предавању о исламском веровању (*акаид*), шеријатском исламском праву (*фикх*) и историји ислама (*сира*), а тежиште рада војних рабина у проучавању и тумачењу *Торе*. Сврха наведеног била би остваривање позитивног утицаја исламског морала (*ахлак*), односно јеврејског морала, на унапређење моралног профила припадника Војске Србије – верника исламске, односно јеврејске вероисповести.

Ради интернализације општих моралних начела и прокламованих вредности војне професије, као и достизања дефинисаних етичких норми понашања, команде и установе у оквиру система обуке биће у обавези да планирају предавања по наведеној тематици, а војни свештеници, односно верски службеници, требало би да буду носиоци процеса оживотворења недавно прописаног Кодекса части припадника Војске Србије.¹⁶

4) Организација поклониčkih путовања

Организација поклониčkih путовања (ходочашћа) припадника Војске Србије такође су једна од делатности верске службе. Њих ће војни свештеници, односно верски службеници, организовати посредством поклониčkih агенција из састава организационе структуре традиционалних цркава, односно верских заједница или самостално. Припадници Војске Србије у поклониčkih путовањима учествоваће на добровољној основи и у слободно време, при чему ће сами сносити трошкове. То се не може односити на војне свештенике, односно верске службенике и њихове помоћнике већ ће њихово ангажовање током реализације поклониčkih путовања имати статус службеног.

По питању администрације, организације, реда и дисциплине током путовања војним свештеницима, односно верским службеницима помагаће њихови помоћници.

5) Опремање богослужбених простора покретним стварима, богослужбеним предметима и литературом

Опремање богослужбених простора покретним стварима опште намене у одговорности је војне организације, док је опремање и набавка богослужбених предмета и литературом у надлежности традиционалних цркава и верских заједница.¹⁷ Вој-

¹⁵ *Свето Писмо Нови Завет Господа нашег Исуса Христа*, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 1998., (Мт. 5, 3–12).

¹⁶ Члан 8., став 1. „Кодекса части припадника Војске Србије“ (*Службени војни лист*, број 29/10).

¹⁷ Члан 26. „Уредбе о вршењу верске службе у Војсци Србије“ (*Службени гласник РС*, број 22/11).

ни свештеници, односно верски службеници, на основу одлука команданата као набавка, пријем, руковање и предају покретних ствари.¹⁸ Организацију опремања покретним стварима опште намене војни свештеници, односно верски службеници, вршиће преко организационе јединице команде јединице, односно установе надлежне за опремање, а набавке преко организационе јединице надлежне за логистику. Организацију опремања антиминосима, богослужбеним предметима, утварима и светим сасудама, иконама, богослужбеном литературом, богослужбеном одећом, светим миром, свећама, тамјаном и смиром, војни свештеници, односно верски службеници вршиће преко традиционалне цркве, односно верске заједнице којој припадају, а на основу норматива покретних ствари за вршење верске службе у Војсци Србије.

Помоћници војних свештеника, односно верских службеника, обављаће послове рачунополагача, што обухвата пријем, чување, вођење евиденције, издавање на употребу, занављање, замену, категорисање, преименовање, признавање растура, расхоловање и анализу стања из области материјалног пословања. Они ће материјално дуговати све покретне ствари у богослужбеним просторима који су дати у надлежност војном свештенику, односно верском службенику коме је он помоћник, а преко организационе јединице команде, односно установе надлежне за логистику, обезбеђиваће ће и потребне количине хлеба, вина и јестивог уља за потребе вршења богослужења и верских обреда.

Једна од дилема коју би требало разрешити и уредити током имплементације верске службе свакако је питање прилога које ће припадници Војске Србије – верници по својој жељи давати војним свештеницима, односно верским службеницима. С једне стране, припадницима Војске Србије – верницима не може се забранити давање прилога. С друге стране, војни свештеници, односно верски службеници не могу за вршење богослужења и верских обреда у Војсци Србије од њених припадника примати прилоге за себе лично. Решење би могло бити да се сви прилози примају уз записник и да се с њима даље поступа у складу са подзаконском регулативом којом је уређено финансијско пословање.

6) *Надгледање рада војних свештеника, односно верских службеника и помоћника војних свештеника, односно верских службеника своје традиционалне цркве, односно верске заједнице у потчињеним командама*

Без обзира на специфичности статуса војних свештеника, односно верских службеника којима је дефинисано да немају право командовања у Војсци Србије, они ће се морати ангажовати у контроли рада војних свештеника, односно верских службеника и њихових помоћника у потчињеним командама, односно установама, али

¹⁸ „Правилник о материјалном пословању у Министарству одбране и Војсци Србије“ (Службени војни лист, број 03/09).

само у оквирима традиционалне цркве, односно верске заједнице. Контроле би обухватале поштовање прописаног времена, поретка и правилности богослужења и верских обреда и осталих верских делатности, остваривање слободе вероисповести припадника Војске Србије, степен остварења сарадње са војним свештеницима, односно верским службеницима истог нивоа и локалним свештеницима, односно верским службеницима, као и вођење прописане документације и материјалног пословања. У функцији обезбеђења извршења одлука, решења и наредби овлашћеног великодостојника које су са канонског основа они ће надзирати и контролисати спровођење тих одлука од стране војних свештеника, односно верских службеника у потчињеним саставима. Такође, сагледавање и евентуалне покушаје приморавања војних свештеника, односно верских службеника да врше богослужења и верске обреде који су у супротности са аутономним прописима цркве, односно верске заједнице којој припадају, случајеве њиховог ометања и покушаја прекидања, или позивања војних свештеника, односно верских службеника на одговорност од стране претпостављеног старешине због начина обављања богослужења и верских обреда, као и све друге евентуално испољене активности којима се нарушавају устројство и аутономни прописи традиционалних цркава и верских заједница. При оваквим и сличним појавама војни свештеници, односно верски службеници, извештаваће претпостављеног старешину и овлашћеног великодостојника. У случају да узрочник наведеног буде првопретпостављени старешина, војни свештеници, односно верски службеници извештаваће вишег. На основу сазнања стечених током контрола, војни свештеници, односно верски службеници, извештаваће првопретпостављеног старешину и овлашћеног великодостојника, испољавање утицаја на вођење у служби војних свештеника, односно верских службеника у потчињеним командама, односно установама и предузимаће мере за подизање нивоа њихове оспособљености.

Помоћници војних свештеника, односно верских службеника у потчињеним командама, односно установама, надгледаће и контролисати рад помоћника војних свештеника, односно верских службеника традиционалне цркве, односно верске заједнице којој припадају. То би обухватало надгледање и контролу стварања услова за вршење делатности верске службе, првенствено опремање богослужбених простора и материјалног пословања, као и сва друга питања из надлежности помоћника војних свештеника, односно верских службеника. На основу сазнања стечених током вршења ове делатности помоћници војних свештеника, односно верских службеника, кроз подофицирски кор би предлагали мере и испољавали утицај на подизање нивоа опремљености богослужбених простора, као и оспособљености помоћника војних свештеника, односно верских службеника у потчињеним командама.

Методологија надгледања и контроле рада војних свештеника, односно верских службеника и њихових помоћника, као и контрола по осталим питањима из домена остваривања слободе вероисповести у Војсци Србије, мора бити усклађена са подзаконским актом којим су уређене контроле у Војсци Србије. Инспекторат одбране вршиће инспекције делатности органа верске службе по свим питањима прописаним за све остале организационе делове система одбране, изузев оних која су из домена канонског права и богослужења и верских обреда.

7) *Ангажовање у припремама за извршење сложених задатака, као и у предузимању мера на превенцији ванредних догађаја, неприлагођеног понашања и негативних појава (суицид, злоупотреба психоактивних супстанци, секте, крађе и сл.)*

Припадници Војске Србије у оквирима војне професије често долазе у ситуацију да у кризним ситуацијама и у условима повећаног психофизичког напрезања извршавају сложене задатке. Улога војних свештеника, односно верских службеника током припрема припадника Војске Србије за такве задатке, као и током њихове реализације може бити од великог значаја. Овде је посебно важно истаћи учешће у припремама за упућивање у мировне мисије, где би се војни свештеници, односно верски службеници ангажовали пре, у току и након извршења. Припрема пре извршења спроводила би се у складу са специфичностима мисије са тежиштем на упознавању декларисаног састава са религијским окружењем средине у којој се задатак реализује, односно са верским обичајима и навикама локалног становништва, а ради адекватног понашања припадника Војске Србије у конкретном религијском окружењу. Припрема у току извршења спроводила би се ради одржавања духовне снаге припадника Војске Србије већ ангажованих у мисији и подразумевала би учешће самих војних свештеника у мисији заједно са ангажованим саставом. Припрема након извршења заснивала би се на делатностима које би се спроводиле ради стабилизације духовног стања дезангажованог састава.

Војни свештеници, односно верски службеници, учествоваће и у примарној, секундарној и терцијалној превенцији ванредних догађаја, неприлагођеног понашања и негативних појава у командама, јединицама и установама. Примарни превентивни рад подразумевао би ангажовање у спречавању настанка, секундарни превентивни рад у раном откривању, а терцијални превентивни рад у санацији, односно елиминисању последица већ насталих ванредних догађаја, неприлагођеног понашања и негативних појава. Због тога ће војни свештеници, односно верски службеници, морати бити укључени и у рад примарних ментално-хигијенских тимова на свим нивоима њиховог организовања, у складу са актима унутрашње организације којима је дефинисан рад тимова. Војни свештеници, односно верски службеници, са аспекта учења своје вере и етичких норми које из ње проистичу, испољаваће утицај на јачање свести припаднике Војске Србије о погубности чина самоубиства и учествовати у превенцији деловања секти и култова у војној средини. Посебну пажњу обраћаће на откривање њихових следбеника и указивање на опасност од таквих појава. Такође, војни свештеници, односно верски службеници, ангажоваће се и у откривању и сузбијању појава зависности од алкохола и наркотика и злоупотреба лекова у сврху опијата, као и склоности припадника Војске Србије ка злостављању, сексуалном узнемиравању, коцкању, крађи и тучи. Као предуслов успешне реализацији претходно поменутих делатности они ће се морати клонити свих врста порока и штетних навика чиме ће бити обезбеђено да личним примером остварују позитиван утицај на припаднике Војске Србије.

О запажањима из учешћа у припремама за извршење сложених задатака, као и у предузимању мера на превенцији ванредних догађаја, неприлагођеног понашања и негативних појава, војни свештеници, односно верски службеници благовремено ће извештавати команданте.

8) Сарадња са органима за морал и психолозима команде јединице или установе у реализацији морално-психолошких припрема

Вршењем делатности верске службе војни свештеници, односно верски службеници, имаће могућност испољавања снажног утицаја на квалитет не само морално-психолошких припрема припадника Војске Србије, него, што је посебно важно, и на обликовање њиховог укупног моралног профила. Сарадња са органима за морал и психолозима биће стога од посебног значаја, али уз организациону одвојеност и одвојеност по питању компетенција, надлежности и метода рада као основног предуслова за овакву врсту ангажовања. Војни свештеници, односно верски службеници, мораће речју и делом да остварују утицај на припаднике Војске Србије ради њиховог ревносног *служења отаџбини Србији, савесног и стручног вршења дужности и човечног поступања*.¹⁹ Они ће са основа етичких начела своје вере подстицати припаднике Војске Србије на *верност отаџбини, посвећеност професији, оданост, храброст, дисциплинованост, солидарност, човечност, достојанство, пожртвованост и поштовање*.²⁰ Војни свештеници ће морати бити способни да помогну припадницима Војске Србије како да у конкретной ситуацији препознају разлику између добра и зла и да се злу супротставе на адекватан начин, свим својим силама („Тада ћеш увидети да ли је мач потребан и где је потребан, онда ћеш у себи наћи снаге да га подигнеш на злочинца и да спречиш његов злочин; да га спречиш, а да се не уплашиш ни спуштања мача на твоју главу, ни изласка из моралне пуноће, ни људског суда“).²¹ Војни свештеници, односно верски службеници, мораће радити на јачању свести припадника Војске Србије о узвишености и значају војне професије и потребе њеног одговорног вршења, на развоју њихове спремности на сопствену жртву и осећају бриге за другог, као и на развоју самокритичности, правдољубивости, истинољубивости, трпељивости, поузданости, отворености и скромности. Тумачећи Свето Јеванђеље о Јовану Претечи Свети Николај Жички и Охридски каже: „Шта саветује Јован војницима? Никоме да не чините насиље нити да кога опадате и будите задовољни својом платом. Опет према болести и лек. Наоружан човек склон је да чини насиље. Само га оружје тера на то. Да би учинио насиље, он мора привидно да да неко оправдање насиљу, како својој савести, тако и свету; отуда оружаном човеку, који чини насиље, својствено је опадање других и жалба на малену плату. Да би покајање војника имали трајне вредности, они морају одустати од својих злих навика, наиме од насиља, опадања и жалбе на малену плату“.²² По питању храбрости, охолости и сујете Свети Јован Ле-

¹⁹ Члан 3. „Кодекса части припадника Војске Србије“ (Службени војни лист, број 29/10).

²⁰ Члан 4. „Кодекса части припадника Војске Србије“ (Службени војни лист, број 29/10).

²¹ Иван Иљин, *О супротстављању злу силом*, НИЦ Војска, Београд, 2001, стр. 176.

²² Епископ Николај, *Омилије*, Православна црквена општина Линц, 2001, стр. 55.

ствичник каже: „Охола душа је роб страшливости, јер се узда у саму себе: она се плаши од сваког шума, од сваке сенке“. Свети Јован на истом месту још каже: „Страшљивост је одсуство вере у очекивању изненадне несреће. Страх је опасност на коју се мисли још пре но што је настала“. Такође каже и ово: „Сви страшљиви људи су сујетни“.²³ Због тога би војни свештеници морали бити способни и за борбу на елиминисању особина припадника Војске Србије чија би појава могла изазвати издајство, дезертерство, каријеризам, гордост, порочност, осветољубивост, осорност, ласкавост, охолост, сујету и хвалисавост („Јер сваки који себе узвисије понизиће се, а сваки који себе понизује узвисиће се“).²⁴

9) Сарадња са осталим органима команде јединице или установе у организовању верских обреда поводом прослава државних, војних и верских празника и обележавања годишњица значајних догађаја из периода ослободилачких ратова Србије

Војни свештеници, односно верски службеници, ангажоваће се и у организацији прослава државних и војних празника и обележавања годишњица значајних догађаја из периода ослободилачких ратова Србије, при чему се у тим приликама могу одређивати и за чланове организационих одбора који се тада формирају. Такође, они ће тим поводима и богослужити.

Борба против заборава погинулих за отаџбину и прегнућа усмерена ка спречавању манипулисања најславнијим деловима српске историје, самим тим и настојање за адекватним вредновањем традиција српске војске, мора да буде једна од тежишних мисија војних свештеника, односно верских службеника у Војсци Србије.

10) Сарадња са војним свештеницима, односно верским службеницима истог нивоа

Војни свештеници, односно верски службеници у вршењу делатности верске службе сарађиваће са другим војним свештеницима, односно верским службеницима по свим питањима значајним за остваривање слободе вероисповести припадника Војске Србије, укључујући и сарадњу са војним свештеницима, односно верским службеницима страних армија. У условима када припадник Војске Србије – верник једне од традиционалних цркава, односно верских заједница или верник једне од конфесионалних заједница или других верских организација, у команди јединице, односно установе у којој је на служби нема војног свештеника, односно верског службеника вероисповести којој припада, на његов захтев војни свештеник, односно

²³ Свети Јован Лествичник, *Лествица*, Манастир Хиландар, 1997, Поука XX, стр. 121.

²⁴ *Свето писмо, Нови завет Господа нашег Исуса Христа*, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд, 1998. (Лк. 14, 11).

верски службеник на служби у тој команди јединице или установе, кроз сарадњу са другим војним свештеницима, односно верским службеницима, помагаће му у остваривању слободе вероисповести.

Војни свештеници, односно верски службеници мораће деловати и у смеру елиминисања било каквих, евентуалних, антагонизама или ривалитета који могу настати међу припадницима Војске Србије по основу разлика међу вероисповестима.

11) Сарадња са локалним свештеницима, односно верским службеницима

Од посебног значаја био би развој сарадње војних свештеника, односно верских службеника са локалним свештеницима, односно верским службеницима по питањима од интереса за вршење делатности верске службе у Војсци Србије. Наведена сарадња ће се остваривати првенствено ради остваривања слободе вероисповести припадника Војске Србије – верника који у јединици немају војног свештеника, односно верског службеника своје вероисповести, али и по питањима саслуживања локалних свештеника, односно верских службеника војним свештеницима, односно верским службеницима у богослужењима и верским обредима у војним комплексима, као и саслуживања војних свештеника, односно верских службеника у богослужењима и верским обредима у локалним храмовима и богослужбеним објектима. Од велике је важности адекватно решавања питања надлежности у вођењу *црквених књига (протокола, матица) рођених, умрлих, брачно испитаних, венчаних и крштених*, што би морало остати у надлежности локалних свештеника, односно верских службеника. Једно од решења може бити и да војни свештеници, односно верски службеници и њихови помоћници, у сарадњи са локалним свештеницима, односно верским службеницима, за потребе припадника јединице, односно установе – верника вероисповести којој припадају устројавају и воде *приручне књиге (протоколе, матице)* на основу чега би локалним свештеницима, односно верским службеницима, достављали потребне извештаје.

Ради промовисања општих моралних начела и вредности војне професије прокламованих Кодексом части припадника Војске Србије и прописаних етичких норми понашања, као и војне професије уопште, војни свештеници, односно верски службеници, могу у организацији локалних свештеника, односно верских службеника, реализовати предавања за потребе грађанства.

12) Пастирско-саветодавни рад

Војни свештеници, односно верски службеници, кроз пастирско-саветодавни рад пружаће помоћ припадницима Војске Србије и члановима њихових породица ради решавања проблема проузрокованих вршењем војне професије. Наведену делатност спроводиће најчешће у сарадњи са војним психолозима, али и самостално. Пастирско-саветодавни рад војних свештеника, односно верских службеника у сарадњи са војним психолозима они ће спроводити ради пружања психолошке помоћи на духовним основама (уз већ поменућу потребу одвојености по питању компетенција,

надлежности и метода рада) и то обједињавањем исцелитељних могућности вере и савремене психологије и психотерапије. Овакав начин ангажовања војних свештеника, односно верских службеника, као својеврсна духовна надградња световног психолошког разумевања и решавања проблема припадника Војске Србије и чланова њихових породица, биће усмерен ка отклањању последица стреса, страха, посттрауматских стресних поремећаја, депресија, злоупотреба психоактивних супстанци, проблема у браку, бола насталог при растајању и губитку, психичких проблема који настају у старости, осећаја ниже вредности и депријације и проблема идентитета.²⁵ Војни свештеници, односно верски службеници, у пастирско-саветодавном раду мораће посебну пажњу да обраћају на припаднике Војске Србије који су на самрти, на терминалне болеснике у војномедицинским установама, на оне који су у мисијама и на издржавању казне, на оне са породичним и здравственим проблемима, али и на социјално окружење припадника Војске Србије.

Пастирско саветовалиште биће организовано за све припаднике Војске Србије и чланове њихових породица и то једном недељно. Време рада саветовалишта дефинисало би се распоредом дневног времена при чему би се припадници Војске Србије у саветовалиште јављали на добровољној основи. За рад пастирског саветовалишта не би се водила евиденција осим уколико не би постојала опасност од настанка ванредног догађаја.

13) Оснивање црквеног хора

У командама, јединицама и установама оснивање се црквени хорови, што ће такође бити у надлежности војних свештеника, односно верских службеника. Хорови ће неговати певничко и хорско певање. Поред певања током богослужења и верских обреда могу наступати и на манифестацијама културног карактера.

Помоћници војних свештеника, односно верских службеника, руководиће непосредном припремом хора за певничко певање, а у складу са поретком богослужења и верског обреда и то на дан пре његовог вршења, а ванредно по потреби.

Организациони услови за вршење делатности верске службе

Основна организациона јединица за вршење делатности верске је *група за верске послове*. Најмање један војни свештеник, односно верски службеник и један помоћник војног свештеника, односно верског службеника исте традиционалне цркве, односно верске заједнице образују групу за верске послове („Јер где су два или три сабрани у име моје онде сам и ја међу њима“).²⁶ У зависности од мисије или додељеног задатка, нивоа командовања и места и улоге у организацијско-формациј-

²⁵ <http://www.pastirskicentar.com/> (10. септембар 2012).

²⁶ *Свето Писмо, Нови завет Господа нашег Исуса Христа*, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд, 1998. (Мат. 18, 20).

ској структури, група за верске послове може се састојати од више војних свештеника, односно верских службеника, при чему се сваком војном свештенику, односно верском службенику одређује помоћник. Групе за верске послове образовале би се на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. Групом на стратегијском нивоу руководио би главни војни свештеник (капелан, имам, рабин), а на оперативном нивоу војни свештеник (капелан, имам, рабин) координатор.

Припадност јединици, односно установи, основни је принцип успостављања надлежности група за верске послове и односи се на зону одговорности. *Гарнизонска припадност* је допунски принцип дефинисања надлежности група за верске послове и односи се на гарнизон. Принцип гарнизонске припадности примењивао би се као допуна принципу припадности јединици, а ради ефикаснијег начина остваривања слободе вероисповести у условима широке зоне одговорности, великог броја мирнодопских локација, недовољног броја војних свештеника, односно верских службеника, као и неопходности хитног реаговања. Од група за верске послове на стратегијском нивоу образовало би се *одељење за веру* које би било функционални носилац послова из области верске службе за све вероисповести, односно вернике традиционалних цркава и верских заједница у систему одбране.

Закључак

Од суштинске важности је потреба прецизирања услова под којима би војни свештеници, односно верски службеници у Војсци Србије обављали богослужења и верске обреде. Начин њиховог вршења не може бити предмет уређења подзаконским актима због тога што је то већ регулисано аутономним прописима традиционалних цркава и верских заједница, као и вишевековном праксом. Основни (принципијелни) услов да војни свештеници, односно верски службеници врше богослужење и верске обреде јесте да локални (парохијски) свештеници или не могу или није нужно да их врше, у чему се, поред осталог, и огледа специфичност војне професије и Војске Србије, па због тога и потребе да се верски живот у њој уреди уз уважавање управо тих специфичности. Тежиште ангажовања војних свештеника, односно верских службеника треба да буде тамо где су рањени, као и они на самрти. Тада њихови помоћници треба да организују непосредно борбено осигурање делатности верске службе и да врше личну заштиту самих војних свештеника, односно верских службеника (једна од специфичности статуса војних свештеника, односно верских службеника, јесте да не носе и не употребљавају оружје). Због природе делатности верске службе војни свештеници, односно верски службеници, биће категорија професионалних припадника Војске Србије са веома израженом потребом за прерасподелом радног времена, а ради поштовања законски прописаног седмичног радног времена. Из чињенице да ће војни свештеници, односно верски службеници вршити богослужења и верске обреде и током осталих верских делатности, закључује се да је немогуће повући јасну границу између те две врсте делатности. Као најбољи пример може послужити обавеза служења *помена* током *поклониčkih путовања*.

Војни свештеници, односно верски службеници, део су хијерархијске структуре Војске Србије, али су по основу чина и звања који имају у традиционалним црква-

ма, односно верским заједницама којима припадају, уједно и њихови клирици. Из тога проистиче принцип двојачке функције: *духовници (душебрижници)* и *штабни официри*, што узрокује потребу њиховог непрекидног настојања усмереног ка спречавању настајања сукоба командовања у Војсци Србије и аутономних прописа традиционалних цркава, односно верских заједница којима припадају. Они ће морати улагати сталне напоре на хармонизацији обавеза које произилазе из принципа двојачке функције, као и превенцији и превазилажењу проблема који могу настати у вези с тим. Решавање питања која су канонске природе, а тичу се помињања епископа на богослужењима, питања антиминосa и тјелесника, као и процедуре избора и обезбеђења потребног броја кандидата на конкурсима за пријем војних свештеника, односно верских службеника, искључиво је у надлежности традиционалних цркава и верских заједница.

Ради превазилажења појава неразумевања, незнања и страха и елиминисања испољавања приватне антицрквености појединаца, потребно је увек изнова наглашавати да ће учешће припадника Војске Србије у реализацији делатности верске службе бити искључиво на добровољној основи. Војни свештеници, односно верски службеници, у потпуности ће се морати придржавати, како етичких вредности Војске Србије, тако и етичких вредности традиционалне цркве, односно верске заједнице којој припадају. Својим врлинским животом, часним поступањем у служби и ван ње, личним примером и одговорним обављањем функционалне дужности у Војсци Србије, они ће представљати огледало вредности које негују, како војна професија, тако и традиционална црква, односно верска заједница којој припадају. Због тога ће непрекидно морати да испољавају васпитни утицај на припаднике Војске Србије – вернике традиционалне цркве, односно верске заједнице којој припадају, учећи их да се вера првенствено потврђује делима. Рад на уређењу остваривања слободе вероисповести у Војсци Србије, као и искуства појединих страних армија, указују на то да би од посебног значаја било прокламовати **начела** којима би се војни свештеници, односно верски службеници руководили приликом вршења делатности верске службе у Војсци Србије, а која морају бити подједнако прихватљива, како за војне свештенике, тако и за војне капелане, имаме и рабине. Наведена начела вршења делатности верске службе у Војсци Србије могла би бити следећа:

Духовност молитвеника пред Богом за све који су му поверени на духовно старање;

Одговорност због могућности утицаја на оперативну способност;

Саосећајност са другима у свим њиховим радостима и невољама;

Тајност због неопходности чувања поверења успостављеног приликом исповести;

Отвореност ради способности прихватања свакога са свим манама и врлинама,

Јасноћа као потврда недвосмислености и одсуства лицемерја;

Ауторитативност због потребе успешног обављања послова штабног официра;

Ненаметљивост као израз поштовања права другог да верује или не верује.

У појединим страним армијама војно свештенство представља „савест командовања“. Такво одређење требало би да заслужи сваки војни свештеник (капелан, имам, рабин) у Војсци Србије и тога мора бити **достојан**.

Литература

1. „Закон о црквама и верским заједницама“, *Службени гласник РС*, бр. 36/06.
2. „Закон о војсци Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 116/07 и 88/09.
3. „Уредба о вршењу верске службе у Војсци Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 22/11.
4. Милкић М.: „Правно регулисање положаја војносвештеничке струке у Војсци Краљевине СХС/Југославије“, *Војноисторијски гласник*, 1–2/2005., стр. 136–146.
5. Милкић М.: „Униформа војних свештеника у српској и југословенској војсци 1839–1941.“, *Војноисторијски гласник*, 2/2009., стр. 9–29.
6. *Црквени Календар за преступну 2012. годину*, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 2011.
7. <http://www.kc.org.rs/kalendar.php> (15. септембар 2012).
8. *Religijny kalendarz Żołnierza Polskiego 2012*, Ordynariat Polowy W Polsce, Warszawa, 2011.
9. *Kalendar Islamske zajednice Srbije za hidžretsku 1433. godinu*, Mešihat Islamske zajednice Sandžaka, Novi Pazar, 2011.
10. *Велики требник*, (превод архимандрита Јустина Поповића), Епархија Рашко-призренска, Призрен, 1993.
11. *Мали требник*, (превод архимандрита Јустина Поповића), Епархија Рашко-призренска, Призрен, 1994.
12. <http://pravoslavije.spc.rs/broj/1024/tekst/zastitnica-rusije/> (15. септембар 2012. године).
13. *Zakonik kanonskog prava (Codex iuris canonici)* proglašen влашћу Папе Ivana Pavla II. 23. сiječnja 1983., Glas Koncila, Zagreb, 1996.
14. „Правилник о планирању, програмирању, буџетирању и извршењу у Министарству одбране и Војсци Србије“ (*Службени војни лист*, број 09/11).
15. „Правилник о материјалном пословању у Министарству одбране и Војсци Србије“ (*Службени војни лист*, број 03/09).
16. Епископ Николај, *Омилије*, Православна црквена општина Линц, 2001.
17. Свети Јован Лествичник, *Лествица*, Манастир Хиландар, 1997.
18. *Свето Писмо Нови Завет Господа нашег Исуса Христа*, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 1998. године.
19. „Кодекс части припадника Војске Србије“ (*Службени војни лист*, број 29/10).
20. Иљин, И.: *О супротстављању злу силом*, НИЦ Војска, Београд, 2001.
21. <http://www.pastirskicentar.com/> (10. септембар 2012).
22. Сарамандић Љ.: *Ходочашће на Крф*, Тетратон, Београд, 2004.